

Ścieżka kariery akademickiej*

W lutym 2009 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego ogłosiło dokument „Partnerstwo dla wiedzy – nowy model kariery akademickiej”, w którym zawarte są propozycje zmian w procedurach nadawania stopni doktora i doktora habilitowanego. Zakreślone przez Ministerstwo cele wprowadzanych zmian są godne pełnego poparcia. Również niektóre działania, które Ministerstwo zamierza podjąć, są zbieżne z oczekiwaniami środowiska, zresztą wiele z nich uczelnie i instytuty PAN już dawno wprowadziły w życie. Jednakże kilka proponowanych działań jest wyraźnie chybionych; co więcej, pominięto rozwiązania, których wprowadzenie mogłoby przynieść rzeczywistą poprawę jakości doktoratów i habilitacji, a także uproszczenie procedur ich uzyskiwania.

Połączone prezydium KRASP i PAN pozwalają sobie zaproponować model kariery akademickiej, jaki został opracowany przez specjalnie powołaną w tym celu Komisję i przyjęty po dyskusji i wprowadzeniu poprawek na wspólnym posiedzeniu obu prezydiów 17 kwietnia br. we Wrocławiu. Przedstawiona poniżej ścieżka kariery akademickiej obejmuje doktorat, habilitację i profesurę.

DOKTORAT

I. Warunki wstępne

- 1) Kandydat do stopnia doktora powinien legitymować się tytułem zawodowym magistra, magistra inżyniera, lekarza lub innym równorzędnym.
- 2) Obrona odbywa się przed radą wydziału (instytutu), w skład której wchodzi co najmniej ośmiu pracowników posiadających tytuł profesora lub stopień doktora habilitowanego w danej dziedzinie nauki, w tym pięciu reprezentujących określoną dyscyplinę naukową.
- 3) Otwarcie przewodu doktorskiego wiąże się z wyznaczeniem przez uprawnioną radę wydziału (instytutu) promotora rozprawy doktorskiej. W przypadku doktoratów interdyscyplinarnych lub międzynarodowych możliwe jest wyznaczenie dwóch promotorów.

* Dokument opracowany w wyniku dyskusji na temat modelu kariery akademickiej, która odbyła się na wspólnym posiedzeniu Prezydium KRASP i Prezydium PAN w dniu 17 kwietnia 2009 r. Tekst dokumentu został przyjęty przez Prezydium KRASP w dniu 6 maja 2009 r. i przez Prezydium PAN w dniu 12 maja 2009 r.

- 4) Promotor musi posiadać tytuł profesora lub stopień doktora habilitowanego.
- 5) O otwarciu przewodu doktorskiego mogą ubiegać się osoby, których rozprawy doktorskie są, w opinii rady wydziału (instytutu), zaawansowane w stopniu dającym szansę na ich zakończenie w wyznaczonym przez radę terminie.
- 6) Przed przystąpieniem do obrony rozprawy doktorskiej kandydat powinien zdać egzamin z języka obcego wskazanego przez radę lub przedstawić uznawany przez radę certyfikat znajomości tego języka wystawiony przez szkołę językową.

II. Rozprawa doktorska

- 1) Rozprawa doktorska powinna mieć jedną z wymienionych niżej form:
 - a) Jeden lub więcej artykułów opublikowanych (lub przyjętych do druku) w indeksowanym czasopiśmie naukowym. CK określi, które z indeksów powinny być stosowane w poszczególnych dziedzinach wiedzy.
 - b) Książka lub rozdział(y) w książce wydanej lub przyjętej do druku.
 - c) Maszynopis, którego pełna treść (w formacie pdf) jest umieszczona na stronie wydawnictwa uczelnianego lub instytutowego. Doktorant powinien być jedynym autorem opublikowanej rozprawy lub jednym z dwóch, w przypadku gdy drugim autorem jest promotor rozprawy. Zasada ta nie dotyczy wieloautorskich publikacji książkowych, w których wyraźnie określona jest część książki (np. jeden lub więcej rozdziałów) napisana przez doktoranta. W przypadku nauk matematyczno-przyrodniczych dopuszcza się złożenie jako rozprawy doktorskiej artykułu wieloautorskiego, ogłoszonego w czasopiśmie naukowym znajdującym się na liście filadelfijskiej. Jednakże warunkiem przyjęcia takiej rozprawy jest, by doktorant był pierwszym, ostatnim lub *corresponding author* wśród jej autorów. Konieczne też jest przedstawienie oświadczenia promotora pracy, określającego charakter udziału doktoranta w opublikowanej rozprawie. W szczególności powinien być określony udział autora w formowaniu koncepcji pracy, wykonaniu jej części eksperymentalnej oraz opracowaniu i interpretacji wyników. Rada wydziału (instytutu) może zażądać, by opublikowanej w czasopiśmie rozprawie towarzyszył maszynopis.
- 2) Rozprawa może być przedstawiona w języku polskim, angielskim lub – na podstawie decyzji rady – w innym języku. Rozprawa powinna być zrecenzowana przez dwóch recenzentów pochodzących z innych instytucji naukowych niż ta, w której broniąca jest rozprawa lub w której pracuje doktorant. Recenzentów wybiera rada wydziału (instytutu) spośród co najmniej czterech kandydatów zgłoszonych przez członków rady. Recenzenci mogą być powoływani spośród uczonych z zagranicy, mających pozycję odpowiadającą pozycji samodzielnego pracownika naukowego w Polsce.

- 3) W przypadkach gdy rozprawa doktorska zawiera treści, które stanowią tajemnicę wojskową lub przemysłową, stosowana jest procedura utajnienia rozprawy przewidziana właściwym rozporządzeniem.

III. Obrona rozprawy doktorskiej

- 1) Obrona rozprawy doktorskiej odbywa się przed uprawnioną radą wydziału (instytutu) lub uprawnioną komisją rady. Obrona odbywa się w obecności promotora i co najmniej jednego z recenzentów.
- 2) Obrona rozprawy jest otwarta dla pracowników i studentów instytucji, w której się odbywa, nie jest jednak obroną publiczną. Przewodniczący rady (komisji) może zaprosić do uczestnictwa w obronie osoby z innych instytucji naukowych lub wyrazić zgodę na ich uczestnictwo.
- 3) Obrona polega na:
 - a) przedstawieniu przez promotora sylwetki i dotychczasowych osiągnięć doktoranta;
 - b) przedstawieniu przez doktoranta też rozprawy doktorskiej na tle osiągnięć danej dziedziny wiedzy;
 - c) odczytaniu recenzji;
 - d) dyskusji doktoranta z recenzentami, członkami rady (komisji) i zaproszonymi gośćmi oraz odpowiedzi doktoranta na uwagi i ewentualne zastrzeżenia postawione w recenzjach.
- 4) Rada w głosowaniu z udziałem promotora i recenzentów podejmuje decyzję o przyjęciu rozprawy i obrony oraz o nadaniu stopnia doktora. W przypadku gdy obaj recenzenci postawią wniosek o wyróżnienie, wniosek ten również jest poddawany pod głosowanie. W przypadku gdy obrona odbywa się przed komisją, komisja w głosowaniu z udziałem promotora i recenzentów podejmuje wniosek o przyjęciu rozprawy oraz obrony i kieruje wniosek do rady wydziału o nadanie stopnia doktora.
- 5) Ogłoszenie wyników rozprawy ma miejsce na otwartej części posiedzenia rady (komisji), bezpośrednio po zakończeniu zamkniętej części posiedzenia.

IV. Dyplom doktorski

Dyplom doktorski zawiera godło uczelni (instytutu), na której odbyła się obrona. Na dyplomie oprócz nazwiska doktoranta i tytułu pracy podane są nazwiska dziekana (przewodniczącego rady) i promotora, którzy dyplom podpisują.

HABILITACJA

I. Rozprawa habilitacyjna

Rozprawę habilitacyjną stanowi wskazana przez habilitanta część jego dorobku naukowego (artystycznego).

II. Procedura habilitacyjna

- 1) Wniosek o przeprowadzenie przewodu habilitacyjnego składa zainteresowany w wybranej przez siebie radzie wydziału (instytutu), posiadającej uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego. Uprawniona do przeprowadzania habilitacji rada powinna się składać z przynajmniej dwunastu samodzielnych pracowników naukowych w danej dziedzinie nauki, w tym sześciu z tytułem profesora. Co najmniej pięciu spośród tych pracowników powinno reprezentować określoną dyscyplinę naukową.
- 2) Rada wydziału (instytutu) powołuje pięcioosobową komisję, spośród swoich członków posiadających tytuł profesora lub stopień doktora habilitowanego, która ocenia, czy dorobek i osiągnięcia kandydata spełniają warunki stawiane przez radę przy otwieraniu przewodów habilitacyjnych.
- 3) Wniosek komisji o rozpoczęcie, względnie o nierozpoczynanie, procedury habilitacyjnej jest przedstawiany radzie wydziału (instytutu) i zatwierdzany w drodze głosowania. Czas rozpatrywania wniosku przez radę wydziału (instytutu) nie może przekroczyć 2 miesięcy od momentu złożenia wniosku. Decyzja rady o nierozpoczynaniu przewodu habilitacyjnego musi być uzasadniona pisemnie.
- 4) W przypadku przyjęcia przez radę wydziału (instytutu) wniosku komisji o rozpoczęcie procedury habilitacyjnej, komisja przedstawia radzie kandydatów na recenzentów dorobku i rozprawy habilitacyjnej, legitymujących się niekwestionowanym dorobkiem oraz osiągnięciami naukowymi. Członkowie rady mają prawo wysunięcia dodatkowych kandydatów na recenzentów. Spośród wszystkich kandydatów rada wybiera, w drodze głosowania, i przesyła do CK propozycje co najwyżej dziesięciu kandydatów. Recenzentami nie mogą być członkowie rady. Recenzenci mogą być powoływani spośród uczonych z zagranicy, mających pozycję odpowiadającą pozycji samodzielnego pracownika naukowego w Polsce.
- 5) CK w terminie nie dłuższym niż 2 tygodnie od otrzymania wniosku wyznacza trzech recenzentów. Mogą, ale nie muszą, być to osoby sugerowane jako recenzenci przez radę instytucji prowadzącej habilitację.
- 6) Recenzenci, w terminie nie dłuższym niż 2 miesiące, przedstawiają pisemną ocenę dorobku oraz rozprawy i przesyłają ją do rady wydziału (instytutu) prowadzącej proces habilitacji. Jeśli większość, tj. dwie recenzje, kończy się wnioskiem o dopuszcze-

nie kandydata do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego, rada wydziału (instytutu) wyznacza termin kolokwium habilitacyjnego, którego forma i zakres wynikają ze statutu (regulaminu) instytucji, w której przeprowadzana jest habilitacja. Statut (regulamin) uczelni (instytutu) może przewidywać konieczność wygłoszenia przez habilitanta wykładu lub przedstawienia prezentacji na temat jego dotychczasowych osiągnięć naukowych i programu badań. Dla przeprowadzenia kolokwium habilitacyjnego i wysłuchania wykładu rada może upoważnić komisję rady. Skład komisji nie może odbiegać liczbowo od minimum przewidzianego w punkcie II.1., przy czym mogą ją tworzyć osoby wybrane spoza rady wydziału (instytutu) przeprowadzającej habilitację. Wynik kolokwium habilitacyjnego przeprowadzanego przez komisję musi być zatwierdzony przez radę wydziału (instytutu). Termin kolokwium habilitacyjnego nie może być wyznaczony później niż 2 miesiące od wpłynięcia recenzji.

- 7) Rada wydziału (instytutu) przeprowadza głosowanie nad wnioskiem o nadanie kandydatowi stopnia doktora habilitowanego. W głosowaniu biorą udział recenzenci oraz samodzielni pracownicy naukowci będący członkami rady. Odrębne głosowanie odbywa się w przypadku wysunięcia przez recenzentów wniosku o wyróżnienie rozprawy habilitacyjnej.

IV. Dyplom habilitacyjny

Dyplom habilitacyjny zawiera godło uczelni (instytutu), na której odbyła się obrona. Na dyplomie, oprócz nazwiska habilitanta i tytułu pracy, podane jest nazwisko dziekana (przewodniczącego rady), który dyplom podpisuje.

PROFESURA

- 1) Warunkiem uzyskania tytułu profesora jest:
 - a) posiadanie stopnia doktora habilitowanego;
 - b) posiadanie poważnych osiągnięć naukowych i dorobku naukowego zgromadzonego po habilitacji;
 - c) wypromowanie co najmniej jednego doktora.
- 2) Wniosek o przyznanie tytułu profesora zainteresowany kieruje do wybranej przez siebie rady wydziału (instytutu), posiadającej uprawnienia do nadawania stopni doktora habilitowanego.
- 3) Tytuł profesora przyznawany jest przez Prezydenta RP na wniosek rady wydziału (instytutu) pozytywnie zaopiniowany przez CK.
- 4) Ocena dorobku naukowego przeprowadzana jest przez siedmiu ankietowanych recenzentów, z których żaden nie reprezentuje instytucji, która zatrudnia kandy-

data. Recenzenci powinni mieć co najmniej stopień doktora habilitowanego. Rada wydziału (instytutu) przesyła do CK listę zawierającą nazwiska co najwyżej piętnastu – wyłonionych w drodze głosowania – kandydatów na recenzentów. Recenzenci mogą być powoływani spośród uczonych z zagranicy, mających pozycję odpowiadającą pozycji samodzielnego pracownika naukowego w Polsce.

- 5) CK wyznacza siedmiu recenzentów, przy czym może, ale nie musi, korzystać z wysuniętych przez radę kandydatów. Proces wyłaniania recenzentów powinien trwać nie dłużej niż 4 tygodnie. Recenzenci powinni odpowiedzieć na przesłaną im ankietę również w ciągu 4 tygodni.
- 5) Ankieta przesyłana recenzentom powinna być tak sformułowana, aby recenzenci zaopiniowali:
 - a) liczbę i jakość publikacji naukowych w recenzowanych czasopismach naukowych, a także monografii i rozdziałów w pracach zbiorowych;
 - b) rezonans prac kandydata do tytułu, wyrażający się w przypadku nauk przyrodniczych liczbą cytowań;
 - c) umiejętność tworzenia i kierowania zespołami naukowymi;
 - d) skuteczność w zdobywaniu funduszy na badania naukowe;
 - e) umiejętność popularyzacji wyników badań;
 - f) liczbę i rodzaj odbytych staży naukowych i okresów pracy w zagranicznych instytucjach naukowych;
 - g) udział i charakter udziału w konferencjach i kongresach naukowych w kraju i za granicą;
 - h) członkostwo i udział w pracach towarzystw naukowych i komitetów redakcyjnych wydawnictw naukowych;
 - i) liczbę wypromowanych doktorów, magistrów i licencjuszy;
 - j) liczbę i jakość napisanych przez kandydata do tytułu podręczników i skryptów naukowych;
 - k) rodzaj prowadzonych przez kandydata wykładów i innych zajęć dydaktycznych;
 - l) liczbę recenzji prac doktorskich i habilitacyjnych.
- 7) Rada wydziału (instytutu) po zapoznaniu się z recenzjami, z których co najmniej pięć powinno kończyć się oceną pozytywną, oraz po przeprowadzeniu dyskusji i głosowania kieruje wniosek do CK.
- 8) Rada wydziału (instytutu) może zaostrzyć kryteria i zwiększyć wymagania stawiane kandydatom, o których profesurę występuje.

IV. Dyplom profesorski

Dyplom profesorski, poza dotychczasową jego treścią, zawiera informację o uczelni (instytucji), która wystąpiła z wnioskiem o przyznanie tytułu profesora.

UZASADNIENIE

Proponowana ścieżka kariery naukowej zawiera wiele elementów, które nie występowały w dotychczas stosowanych procedurach. Najważniejsze proponowane zmiany i nowe ustalenia to:

W przypadku doktoratu

- 1) Rezygnacja z egzaminu kierunkowego.
- 2) Zamknięta obrona pracy doktorskiej, połączona ze sprawdzianem wiedzy doktoranta.
- 3) Żaden z recenzentów nie jest członkiem rady, przed którą odbywa się obrona.
- 4) Konieczność opublikowania rozprawy lub przedstawienia jej w wersji elektronicznej zamieszczonej na stronie wydawnictw uczelnianych lub instytutowych.

W przypadku habilitacji

- 1) Rozprawę habilitacyjną stanowi wybrana przez habilitanta część jego dorobku.
- 2) Żaden z trzech recenzentów nie jest członkiem rady wydziału, przed którą odbywa się habilitacja. Recenzentów wybiera CK spośród, lub spoza, kandydatów wysuniętych przez radę.
- 3) Rady, recenzenci i CK są zobligowani do przestrzegania terminów wykonania czynności związanych z procedurą habilitacyjną.

W przypadku profesury

- 1) Odejsie od recenzji na rzecz ankiet wypełnianych przez siedmiu recenzentów.

Wprowadzenie przedstawionych propozycji powinno doprowadzić do zwiększenia obiektywności procesu nadawania stopni i tytułów naukowych. Wymóg publikowania rozpraw doktorskich ograniczy możliwość popełniania plagiatów. Powierzenie wykonania recenzji osobom spoza macierzystej rady kandydata powinno przyczynić się do ograniczenia największej plagi występującej w polskim życiu naukowym, którą są uprzejmościowe recenzje. W przypadku habilitacji i profesur temu samemu celowi służy proponowane wyznaczanie wszystkich recenzentów przez CK.

Przedstawiony projekt ścieżki kariery nie przewiduje konieczności przeprowadzania habilitacji przez inną niż macierzysta radę. Dotychczasowe doświadczenia wykazują, że rady są o wiele bardziej krytyczne w stosunku do „swoich” niż do „obcych” kandydatów, widzą w nich bowiem osoby, które najczęściej w przyszłości zajmą odpowiedzialne stanowiska w macierzystej instytucji. Projekt nie przewiduje też specjalnej ścieżki habilitacji dla osób powracających z zagranicy. Nie wydaje się to potrzebne w sytuacji, gdy procedura habilitacji została uproszczona i nie jest wymagane przedstawianie spe-

cialnej rozprawy habilitacyjnej, a jedynie części dorobku. Projekt przewiduje także utrzymanie kolokwium habilitacyjnego, które pozwala ocenić wartość naukową kandydata, również takiego, który swoją karierę naukową odbywał za granicą.

Ważną zmianą, którą proponujemy wprowadzić przy ocenie kandydatów do tytułu profesora, jest poddanie kandydata ocenie przez większą niż dotychczas liczbę recenzentów, wypełniających specjalnie ułożoną ankietę, różną dla poszczególnych dziedzin wiedzy. Ankieta powinna wymusić na recenzencie ustosunkowanie się wszystkich istotnych elementów oceny uczonego, bez pomijania ewentualnych słabych lub mocnych punktów.

Proponujemy też, by dyplomy doktorskie, habilitacyjne i profesorskie były opatrzone godłem instytucji – uczelni lub instytutu – odpowiedzialnej za przewód. Nie wydaje się bowiem być obojętnym dla kandydata i dla jego dalszej kariery, w jakiej instytucji się doktoryzował lub habilitował.